

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-35>

УДК 336.02

Шалигіна Ірина Валеріївна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2906-3593>

Iryna Shalyhina

Sumy National Agrarian University

ІСТОРИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СВІТОВОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ ДУМКИ ІЗ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

HISTORICAL TRANSFORMATION OF GLOBAL AND UKRAINIAN FINANCIAL THOUGHT FROM THE MIDDLE AGES TO THE PRESENT

Анотація. Стаття присвячена актуальним питанням еволюції світової фінансової думки від античності до сучасності, виокремлюючи основні концепції та впливові постаті кожного історичного періоду. Досліджено внесок давньогрецьких філософів, середньовічних мислителів, а також економістів епохи меркантилізму, класичної політичної економії та неокласичної школи. Особливу увагу приділено формуванню фінансової науки у XV–XVIII століттях, зокрема її зв'язку з розвитком державності та податкових систем. Представлені основні тенденції XX століття, зокрема поява монетаризму, кейнсіанства та поведінкової економіки. Окремо висвітлено розвиток фінансової науки в Україні, починаючи від Київської Русі та закінчуючи сучасним етапом становлення ринкової економіки. Узагальнено основні наукові підходи до фінансової думки та запропоновано напрями для майбутніх досліджень.

Ключові слова: фінанси, фінансова думка, фінансова наука, фінансова система, фінансовий ринок, фінансові інструменти.

Summary. The article is devoted the evolution of global financial thought from antiquity to the present, highlighting the fundamental concepts and influential figures of each historical period. The study aims to analyze the formation and transformation of financial science, identifying key milestones in its development. Special attention is paid to the emergence of financial theories in the 15th-18th centuries, particularly their connection with the formation of statehood and taxation systems. The research explores the impact of the Industrial Revolution on economic theories, including classical liberalism and socialist perspectives. The study investigates the major financial trends of the 20th century, such as the rise of monetarism, Keynesian economics, and behavioral finance. The contributions of prominent economists, including John Maynard Keynes, Milton Friedman, and Joseph Stiglitz, are analyzed in the context of their influence on modern financial systems. Additionally, the article examines the effects of global economic crises, particularly the Great Depression and the 2008 financial crisis, on the transformation of financial thought. The development of financial science in Ukraine is explored, tracing its origins from the Kievan Rus era to the modern market economy. The research outlines the impact of imperial and Soviet economic models on Ukraine's financial system and highlights the contemporary challenges of financial development, such as digitalization, fintech innovations, and changes in financial advisory approaches. The study also assesses the interrelation between financial theory and practice, emphasizing the role of financial instruments in economic regulation. The scientific novelty of the article lies in its comprehensive examination of financial thought across different historical epochs, with an emphasis on its implications for modern economic systems. The practical significance of the research is reflected in the identification of key trends shaping contemporary financial markets and policy-making. The findings contribute to the understanding of financial science as a dynamic and evolving discipline, offering insights into future research directions in the context of globalization and technological progress. Ultimately, the article provides a structured analysis of financial thought, emphasizing its historical development and relevance to modern economic challenges.

Keywords: finance, financial thought, financial science, financial system, financial market, financial instruments.

Постановка проблеми. Еволюція фінансової думки є важливим інструментом для розуміння розвитку як в цілому фінансово-економічних

систем так і прийняття відповідних політичних рішень протягом історичного розвитку цивілізації. Особливо в унікальному історичному та політич-

ному контексті для України, дослідження цієї еволюції постає доволі необхідним для формування сучасних національних фінансових стратегій так і розв'язання поточних фінансових проблем в країні. Починаючи з античного світу до сьогодення історія загальної економічної думки охоплює філософії різних мислителів і теорій у сферах, які згодом стали окремими науками, такими як: політична економія, економічна та фінансова наука, а також інші.

Історична траєкторія трансформації фінансової думки не є лінійною, а формує складну взаємодію соціально-політичних подій та технологічних досягнень в їх еволюційному розвитку. Саме розуміння цієї складної взаємодії має вирішальне значення для того, щоб надати інтерпретацію поточного стану фінансової думки в сучасній Україні. Фінансова система – система, що історично формується людством та призначена саме для управління наявними ресурсами щодо полегшення товарно-грошового обміну. Відповідно, фінансова система нерозривно пов'язана з політичними ідеологіями та рівнем технологічного розвитку в країні. Отже, вивчення еволюції фінансової думки та її історичної трансформації у фінансову систему, дасть змогу виявити ті фактори, що формували фінансове мислення та практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та історичної трансформації фінансової думки і поняття фінансів досліджувалися як вітчизняними так і закордонними вченими. Почалися дослідження ще в працях таких стародавніх філософів та дослідників як Аристотеля, Ф. Аквінського, Ж. Бодена, Т. Мена, Дж. Локка, Т. Гоббса та багатьох інших [2–4; 6]. Сучасні видатні українські науковці, такі як Василь О.Д. [2], Опарін В.М. [4], Федосов В.М. [6], Юхименко П.І. [8; 9], Львовчкін С.В. [8], Юрій С.І. [8], Семенов А.Ю. [5] та багато інших досліджували питання як історичного генезису фінансової науки так і трактування поняття фінансів. Науковцем Бодаковським В.Ю. [1] проведено змістовне навантаження іманентності науки «фінанси» з погляду фінансового права.

Метою статті є аналіз формування та історичної трансформації фінансової думки та категорії «фінансів» від середньовіччя до сьогодення. Особливу увагу приділено детальному дослідженню розвитку фінансової думки в Україні з урахуванням її специфічного історичного, соціально-економічного та політичного контексту. Стаття також має на меті визначити ключові етапи, впливові фактори та малодосліджені аспекти в еволюції фінансової думки як у світовому, так і в українському контексті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще від стародавнього світу до сьогодення існувало багато розрізнених шкіл економічної думки, а з 15 століття почали з'являтися також окремо і

школи з фінансової думки. Так, давньогрецький автор-філософ Аристотель досліджував ідеї щодо мистецтва набуття багатства, а також яка власність є кращою: приватна чи громадська? У середні віки Тома Аквінський стверджував, що моральним обов'язком підприємств є продаж товарів за справедливою ціною. Сучасна історія економічної думки позначена дискусією між вільним ринковим капіталізмом та соціалізмом, що безпосередньо впливає на структуру та регулювання фінансової системи. Адам Сміт заклав основу для всіх наступних концепцій «laissez faire», припускаючи, що вільні ринки товарів і праці надсилатимуть належні цінові сигнали особам, які приймають рішення, створюючи найбільше благо для найбільшої кількості людей. Однак промислова революція також виявила експлуаторську природу капіталістичних підприємств, що призвело до появи соціалістичних ідей, зокрема К. Маркса [3; 5].

Фінанси – явище історичного порядку. Ще такими великими вченими як Аристотелем, Платоном, Ксенофонтом та Цицероном почалися дослідження засад державного устрою античного світу, які вже були частково пов'язані із фінансами. При первіснообщинному ладі, коли був простий зрівняльний обмін (розподіл) продуктів праці, не було і фінансів. Вони з'явилися вже у період його розпаду, коли появилася держава з власними потребами у ресурсах. Більшість науковців пов'язують появу та функціонування категорії фінансів саме з появою державності [2].

На відміну від категорії фінансів, яка з'явилася у XIII столітті, фінансова наука як соціальне явище досить молода. Вона виникає лише у середині XV століття, саме при досягненні значного розвитку товарно-грошових відносин. В цей час стало можливим формувати фонди грошових засобів не тільки на утримання правителя, а й для задоволення державних потреб. Наприкінці XV століття, з появою великих абсолютних монархій, в світі відбулися зміни в державному устрої. Саме з цим періодом і пов'язують розквіт фінансової науки та прослідковується досить тісний її зв'язок із фінансовою практикою.

Найзначніші наукові дослідження кінця XVI століття у розвитку фінансової думки належать представникові Франції Ж. Бодену. Початок розвитку фінансової науки саме пов'язують із його видатною працею «Фінансові нерви держави», яка була опублікована у 1577 р. Сучасні науковці порівнюють його здобутки у фінансовій науці із здобутками А. Сміта у політичній економії. Далі у XVII столітті були проведені дослідження проблем оподаткування в наукових працях вже англійських вчених Т. Мена, Дж. Локка та Т. Гоббса. В своїй більшості вони були прихильниками ідей непрямого оподаткування і пропагували зміну існуючої вже системи оподаткування на нову, яка б була на більш раціональних засадах.

Отже, їх внесок в розвиток фінансової науки та думки є досить значним.

В XVII–XVIII ст. вагомими є дослідження в розвитку фінансової науки думки та роботи німецьких вчених-фінансистів: Л. фон Секондорфв, Ф. Юсті та І. Зоннефельда, які представляли німецьку школу камералістики. Їх дослідження були пов'язані із системою управління фінансами, взаємозв'язком фінансів із народним господарством, а також питанням яким чином залежить рівень добробуту населення від їх податкової платоспроможності. Системою про фінансову науку та її основні положення було викладено Ф. Юсті у роботі «Система фінансового господарства» (1746 р.) і його послідовники вважали саме його батьком фінансової науки. Тому праці Ф. Юсті «Система фінансового господарства» та Ж. Неккера «Про стан фінансів нації» дали поштовх для виокремлення фінансової науки із складу політичної економії та розширили сфери фінансових наукових досліджень [4].

Французькі вчені-фізіократи Ф. Кене, А. Тюрго та О. Мірабо представили свої ідеї, щодо справедливого оподаткування, а саме: якими є джерела доходів в оподаткуванні і тільки земля може давати чистий дохід; тільки у держави має формуватися дохід через отримання податку на землю; яким має бути розмір участі громадянина у витратах держави; чи є взаємозв'язок фінансів із процесом суспільного відтворення та інші. В багатьох європейських країнах в них з'явилися свої прихильники і послідовники, та їх ідеї підтримували впродовж значного часового періоду.

Значний внесок у розвиток фінансової науки був вкладений А. Смітом. За допомогою ідей, які визначені у його відомій праці «Дослідження про багатство народів», фінансова наука стала самостійною галуззю знань. Він саме розглядав сутність та роль фінансів у суспільному житті держави та важливість прийняття фінансових рішень державою. Найбільшим прихильником та учнем А. Сміта був Д. Рікардо, який не тільки поділяв всі основні положення свого вчителя. Ним було сформовано нову теорію податків у науковій праці «Початок політичної економії і оподаткування». За його дослідженнями виявлено, що всі податки стягуються з так званого прибутку капіталіста (підприємця), що при цьому значно зменшує його власний прибуток. А саме він і є основним джерелом доходів держави. Отже, в подальшому у А. Сміта та Д. Рікардо було також багато своїх прихильників і послідовників, а їх ідеї в подальшому відобразилися в законодавствах європейських країн.

Друга половина XIX ст. була початком розвитку правових основ щодо державного управління та фінансового права, в фінансовій галузі виникає потреба в більш ґрунтовних наукових дослідженнях, а в європейських університетах відриваються

кафедри фінансів. В цей час К.Г. Рау видає перший класичний підручник з фінансів під назвою «Основні начала фінансової науки». В цей час значним внеском у фінансову науку є дослідження швейцарського фінансиста Ж. Сісмонді. За його баченням тільки за допомогою фінансів можна покращити життя народу, що пов'язане із: скороченням непрямого оподаткування, встановленням неоподаткованого мінімуму, запровадженням так званого прогресивного податку та інше. Також в цей час були і досить інші наукові погляди на фінансову науку. Так, наукові дослідження Е. Сакса, Ф. Нітті та Е. Селігмана визначали те, що фінансова наука не може розглядатися відокремлено від державних фінансів, тобто має бути тільки в складі бюджетної системи країни [9].

Світова фінансова думка у XX та XXI століттях зазнала значних трансформацій, відображаючи зміни в економічних умовах, технологічному прогресі та глобалізаційних процесах. На початку цього етапу дослідження відбувався досить жвавий розвиток фінансових ринків, відповідно до цього більшість науковців того часу почали зосереджувати свої дослідження саме в цьому напрямку. Так, Дж. Стігліц, Саммерс, Дж. Тобін, Р. Левін та інші замислювалися і досліджували наступне: якою є роль фінансової системи в економіці; які є механізми її впливу на економічне зростання; чи є відмінності за рівнями розвитку фінансових систем в різних країнах світу. Це і були основні питання етапу сучасного монетаризму, які вивчали як ефективні моделі фінансової системи так і фактори, що визначали розвиток фінансового сектору країни.

Через Велику депресію 30-х років XX ст. з'явилися певні обмеження неокласичної теорії і це призвело до появи нового періоду – кейнсіанство. Саме в ньому виникає потреба в тому, що б держава почала втручатися в стабілізацію економіки та подолання значного рівня безробіття. Критичні дискусії щодо напрямів в неокласичній теорії призвели до того, що у другій половині XX ст. виникає така наука як поведінкова економіка. В ній з'являються думки щодо ірраціональності прийняття рішень інвесторами з урахуванням психологічних факторів на їх економічну поведінку [5].

В таблиці 1 визначені та представлені основні етапи розвитку світової фінансової думки.

Отже, в історії світової як загальної економічної так і фінансової думки є багато ключових постатей. Адам Сміт вважається батьком сучасної економіки, а його праця «Багатство народів» заклала основи класичної економіки. Давид Рікардо відомий своїми працями з теорії порівняльних переваг та розподілу доходів. Карл Маркс був впливовим критиком капіталізму, а його теорії справили значний вплив на фінансову та політичну думку. Джон Мейнард Кейнс здійснив революцію в макроекономіці своїми іде-

Таблиця 1 – Основні етапи розвитку світової фінансової думки в контексті економічних ідей та впливових науковців

Період	Основні характеристики (ідеї)	Впливові світові науковці
Середньовіччя	Моральні та етичні міркування, справедлива ціна, заборона лихварства, ранні банківські системи	Тома Аквінський
Меркантилізм (XVI–XVIII ст.)	Накопичення золота та срібла, протекціонізм, сприяння експорту	Томас Ман, Жан-Батіст Кольбер
Класична політична економія (XVIII–XIX ст.)	Вільний ринок, поділ праці, обмежене державне втручання, теорія вартості праці	Адам Сміт, Давид Рікардо, Джон Стюарт Мілль
Неокласична економіка (XIX–XX ст.)	Гранична корисність, поведінка споживачів та фірм, математичне моделювання	Альфред Маршалл, Леон Вальрас, Карл Менгер
Початок XX ст.	Зародження гіпотези ефективного ринку, випадкові блукання цін	Луї Башельє, Анрі Пуанкаре
Монетаризм (XX ст.)	Центральна роль грошової маси в управлінні економікою	Мілтон Фрідман
Кейнсіанство (XX ст.)	Державне втручання для стабілізації економіки під час спадів, ефективний попит	Джон Мейнард Кейнс
Поведінкова економіка (XX–XXI ст.)	Врахування психологічних упереджень у прийнятті фінансових рішень, ірраціональна поведінка інвесторів	Даніель Канеман, Амос Тверскі, Річард Талер

Джерело: згруповано автором за [2–5]

ями про державне втручання під час економічних спадів. Мілтон Фрідман був провідним представником чиказької школи економіки та відомий своїми працями з монетарної політики. Впливовими банкірами, які сформувавали фінансові ринки, були династія Ротшильдів та Джон Пірпонт Морган.

Прослідкуємо те, яким чином змінювалася фінансова думка в Україні. В середньовічній Україні вона була пов'язана з аграрною економікою, тобто характеризувалася пануванням натурального сільського господарства та взаємовідносинами між самими селянами та землевласницькою аристократією: відробіткова рента, натуральні повинності, а пізніше – грошова рента. Період Київської Русі (IX–XII століття) був важливим етапом в історії України. Київ досяг свого розквіту за правління Володимира Великого та Ярослава Мудрого, ставши одним із наймогутніших та культурно розвинених держав Європи. Однак після його смерті Київська Русь вступила в тривалий період занепаду, зумовлений змінами торговельних шляхів, війнами з половцями та князівськими міжусобицями [8].

У XIII ст. Київська Русь зазнала руйнівних наслідків монгольської навали. За правління князя Романа Мстиславича та його сина Данила Галицького Галицько-Волинське князівство досягло розквіту, розвиваючи торгівлю, особливо з Польщею та Угорщиною, а також Візантією, що приносило значне процвітання. Далі у XVII–XIX ст. українські землі перебували у складі різних держав, зокрема Російської та Австро-Угорської імперій, що значною мірою визначало особливості розвитку фінансової думки [6].

Значний вплив був на українську економічну діяльність та фінансове мислення у XVII–XIX ст.

російською імперською владою. Через це економіка України в складі Російської імперії була трансформована в імперську систему і наша країна була на довгі роки тільки постачальником сировини (зерна, цукру, металу, вугілля та інше) [10].

Вже у XX ст. розвиток фінансової науки в Україні був пов'язаний з саме радянським періодом політичної та економічної історії нашої країни, економіка якої була частиною централізованої планової системи СРСР. Відповідно до державних планів проходило й управління фінансами УСРС. В 1991 році в Україні розпочався перехідний етап до ринкової економіки, в який була й глибока економічна криза, гіперінфляція, значний спад виробництва тощо. І саме тоді українські економісти-науковці почали розробляти нові фінансові моделі, адаптувати їх до сучасних реалій з урахуванням західних економічних теорій та ринкової економіки. Україна мала створити діючу демократичну державу, конкурентоспроможну економіку, таку фінансову систему, яка б була інтегрована вже з європейським ринком [11, 12].

Сучасний етап розвитку як світової так і української фінансової думки сформувався вже під впливом глобалізації, дерегуляції та швидкого технологічного прогресу. Відмінною характеристикою сучасних фінансів як науки є дослідження процесів розподілу та перерозподілу вартості, що виступає індикатором ефективності. Фінансистеоретики зосереджуються на аналізі динамічних економічних явищ, їх циклічності та наслідків, розглядаючи їх крізь призму властивостей економічної системи [1].

Розвиток інформаційних технологій, зокрема Інтернету та мобільних комунікацій, призвів до появи нових фінансових інструментів, платформ

та послуг, таких як онлайн-трейдинг, криптовалюти та фінтех-компанії. У галузі фінансового консультування спостерігається еволюція від традиційних моделей, що базувалися на комісійних, до більш орієнтованих на клієнта підходів, з використанням технологій для персоналізації порад та покращення комунікації. З'являються різні гібридні моделі, в яких поєднуються людський досвід з технологічною підтримкою, а також зростає увага до поведінкових аспектів фінансового консультування [7].

Висновки. Отже, світова фінансова думка розвивалася у тісному зв'язку з економічною та політичною історією людства. Від античних досліджень власності й багатства до сучасних фінансових ринків еволюція фінансів відображала суспільні зміни. У середньовіччі основним

фокусом були моральні аспекти, а з епохи меркантилізму – накопичення капіталу. Класична економічна школа заклала основи ринкової економіки, а неокласика доповнила її математичними підходами. XX століття принесло важливі концепції монетаризму, кейнсіанства та поведінкової економіки. В Україні фінансова думка зазнавала впливу імперських, радянських і ринкових трансформацій. Сучасний розвиток фінансової науки визначається глобалізацією та технологічним прогресом. Інноваційні фінансові інструменти та цифровізація змінюють традиційні моделі управління фінансами. Технології, зокрема фінтех, відкривають нові можливості та виклики для фінансової системи. В майбутньому фінансова думка продовжуватиме адаптуватися до швидкоплинних економічних і технологічних змін.

Список використаних джерел:

1. Бодаковський В.Ю. Змістовне навантаження іманентності науки «фінанси» з погляду фінансового права. *Економіка та суспільство*. 2024. No. (59). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-139> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Василик О.Д. Теорія фінансів. Київ : НІОС, 2000. 416 с.
3. Небога Т., Вдовиченко А. Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. Одеський держ. аграр. ун-т. 2-ге вид. Одеса : Астропринт, 2024. 140 с.
4. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2002. 240 с.
5. Семенов А.Ю. Розвиток економічної думки про роль фінансових установ в економічній системі (кінець XIX – XX століть). *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2010. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/58315> (дата звернення: 11.03.2025).
6. Федосов В.М., Юхименко П.І. Українська фінансова наука: генеза, еволюція, ренесанс. *Теорія та історія фінансів*. 2012. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32613455.pdf> (дата звернення 15.03.2025).
7. Чуницька І., Богріновцева Л. (2023). Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. No. (49). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-60> (дата звернення: 27.03.2025).
8. Юхименко П. І., Львовчкін С. В., Федосов В. М., Юрій С. І. Фінансова думка України. Київ : Кондор; Тернопіль: Економічна думка. 2010. Т. 1. 687 с.
9. Юхименко П.І., Федосов В.М., Лазебник Л.Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 576 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32613769.pdf> (дата звернення: 22.02.2025).
10. Kostiuchenko K. Destructive manifestations of the influence of Russian culture on the development of jewelry art in Ukraine in the 17th–19th centuries. *Herança*, 2024. No. 7(1). P. 12–20. URL: <https://revistaheranca.com/index.php/heranca/article/view/795/730> (дата звернення: 11.03.2025)
11. Financial Thought of Ukraine: Genesis and Evolution in two volumes. Volume 1. Monograph. (n.d.). Wunu. edu.ua. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41451/1/%2BFinancial%20Thought%20of%20Ukraine%20Genesis%20and%20Evolution%20in%20two%20volumes.%20Volume%201.%20Monograph.pdf> (дата звернення: 07.03.2025).
12. Underachiever: Ukraine's Economy Since 1991. Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/2012/03/09/underachiever-ukraine-s-economy-since-1991-pub-47451> (дата звернення: 19.03.2025).

References:

1. Bodakovs'kyu V. Yu. (2024) Zmistovne navantazhennya imanentnosti nauky "finansy" z pohlyadu finansovoho prava [The semantic load of the immanence of the science of "finance" from the point of view of financial law]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, no 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-139> (in Ukrainian)
2. Vasuluk O. D. (2000) Teoria finansiv [Theory of finance], Kyiv, NIOS. (in Ukrainian)
3. Neboha, T., Vdovychenko, A. (2024) Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky [History of economics and economic thought]: Navchalnyi posibnyk (2nd ed.). Odesa: Astroprint. P. 140 (in Ukrainian)
4. Oparin V. M. (2002) Finansy [Finances], Kyiv, KNEU. (in Ukrainian)
5. Semenov A. Yu. (2010) Rozvytok ekonomichnoyi dumky pro rol' finansovykh ustanov v ekonomichniy systemi (kinets' XIX – XX stolit') [Development of economic thought on the role of financial institutions in the economic system (late 19th – 20th centuries)]. *Visnyk Universytetu bankivskoyi spravy Natsional'noho banku Ukrayiny*. Available at: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/58315> (in Ukrainian)

6. Fedosov V. M., Yukhymenko P. I. (2012) Ukrayins'ka finansova nauka: geneza, evolyutsiya, renesans [Ukrainian financial science: genesis, evolution, renaissance]. *Teoriya ta istoriya finansiv*. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/32613455.pdf> (in Ukrainian)
7. Chunyts'ka I., Bohrinovtseva L. (2023). Vplyv tsyfrovyykh tekhnolohiy na rozvytok finansovoho rynku Ukrayiny [The impact of digital technologies on the development of the financial market of Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo*. no. (49). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-60> (in Ukrainian)
8. Yukhymenko P. I., Liovichkin S. V., Fedosov V. M., Yurii S. I. (2010). Finansova dumka Ukrainy [Financial thought of Ukraine] (Vol. 1). Kyiv: Kondor; Ternopil: *Ekonomichna dumka*. P. 687 (in Ukrainian)
9. Yukhymenko P. I., Fedosov V. M., Lazebnyk L. L., et al. (2010). Teoriia finansiv [Theory of finance]: Pidruchnyk. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. P.576. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/32613769.pdf> (in Ukrainian)
10. Kostiuhenko K. (2024). Destructive manifestations of the influence of Russian culture on the development of jewelry art in Ukraine in the 17th–19th centuries. *Herança*, no. 7(1), pp. 12–20. Available at: <https://revistaheranca.com/index.php/heranca/article/view/795/730>
11. Financial Thought of Ukraine: Genesis and Evolution in two volumes. Volume 1. Monograph. (n.d.). Wunu.edu.ua. Available at: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41451/1/%2BFinancial%20Thought%20of%20Ukraine%20Genesis%20and%20Evolution%20in%20two%20volumes.%20Volume%201.%20Monograph.pdf>
12. Underachiever: Ukraine's Economy Since 1991. Carnegie Endowment for International Peace (2012). Available at: <https://carnegieendowment.org/2012/03/09/underachiever-ukraine-s-economy-since-1991-pub-47451>

Стаття надійшла до редакції 02.04.2025